

Nr 457

Av herr **Ohlin m. fl.**, om ökat statligt stöd för rationaliserings- och forskningsverksamheten inom hantverk och småindustri samt ökat investeringsanslag till fonden för lån till företagarföreningar m. m.

Småföretagens förmåga att göra sig gällande inom viktiga avsnitt av produktionen har visat sig vara större än pessimistiska bedömare förutsatte vid industrialismens genombrott. Inom vissa områden är visserligen koncentrationen av verksamheten till några storföretag otvetydig, medan inom andra områden den mindre företagsamheten visat en överraskande konkurrenskraft.

Skall den mindre företagsamheten även i fortsättningen bibehålla förmågan att hävda sig i konkurrensen, förutsättes emellertid att den har möjlighet att genom mekanisering och rationalisering utnyttja de snabba tekniska framstegen. De mindre företagen har emellertid inte de ekonomiska resurser som erfordras för att själva anställa högkvalificerade tekniker för hjälp vid rationaliseringsverksamheten. Man kan med viss rätt påstå, att de utgifter samhället har för den högre tekniska undervisningen endast i begränsad utsträckning kommer småföretagen tillgodo.

För att den mindre företagsamheten skall kunna i största möjliga utsträckning utnyttja de tekniska framstegen erfordras en av det allmänna understödd konsulentverksamhet av ungefär det slag som finns inom jordbruket. Detta får betraktas som en produktiv investering från det allmännas sida och en hjälp till självhjälp som kan bli av stor betydelse för den mindre företagsamhetens framtid. En del är visserligen redan gjort på detta område. Företagarföreningarna bedriver inom vissa län en konsulentverksamhet som visat sig ha stor betydelse. Föreningarnas resurser har emellertid hittills varit alltför begränsade för att ge möjlighet att anställa kvalificerade tekniker i önskvärd omfattning. Statens hantverksinstitut bedriver också rationaliseringsverksamhet, men även institutets resurser är synnerligen begränsade.

Om den mindre företagsamheten skall bibehålla sin ställning inom vårt näringsliv måste den följa med i den tekniska utvecklingen och för att medverka till detta bör det allmänna biträda med ökade anslag till konsulent-, försöks- och forskningsverksamhet inom hantverk och småindustri. Huruvida en ökad insats från statens sida skall ges i form av ökade anslag till företagarföreningarnas konsulentverksamhet och till den rationaliserings-

verksamhet som bedrivs av statens hantverksinstitut, eller en ny form för en länsvis organiserad konsulentverksamhet skall tillskapas är svårt att säga. Vi anser att formerna för stödet bör bli föremål för närmare prövning i handelsdepartementet och föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till åtgärder för att underlätta rationaliseringsverksamheten inom hantverk och småindustri.

Småföretagens kreditproblem

Kreditförsörjningen är obestriddligen ett av den mindre företagsamhetens allvarligaste problem. Även under mera normala förhållanden på kreditmarknaden är hantverkare och andra småföretagare i behov av någon form av förtroendekrediter. Men det är utan vidare självklart att dessa svårigheter förvärrats på grund av den hårda kreditåtstramning som tillämpas för närvarande.

Det har från olika håll gjorts gällande att de svårigheter som kreditåtstramningen medför i särskilt hög grad får bäras av den mindre företagsamheten. Konjunkturinstitutet säger i sin höstrapport att det är sannolikt att det är »speciellt de mindre företagen som drabbats av kreditrestriktionerna». En bidragande orsak till att de små företagen blir särskilt utsatta torde vara att de större företagen har andra möjligheter till självfinansiering. Nyetableringen drabbas också i särskilt hög grad; här kan man med viss rätt använda uttrycket kreditstopp. Att startande av nya småföretag nästan helt avstannar måste dock betecknas som olyckligt inte endast för näringslivet i landsändar med svagt utvecklad industri, utan även för vidmakthållandet av viljan till initiativ och konkurrens.

Den mindre företagsamheten kan helt naturligt inte avskärmats från verkningarna av en kreditåtstramning. Men om det med fog kan göras gällande att småföretagen får bära mer av svårigheterna än vad som rimligen kan anses komma på deras andel, bör det vara angeläget att vidtaga åtgärder för att i någon mån utjämna verkningarna. Detta kan ske genom att förstärka den speciella kreditgivning, som genom statens försorg lämnas de mindre företagen. Därvid bör man enligt vår mening välja utvägen att öka anslaget till företagarföreningarnas långivning, eftersom det i nuvarande läge visat sig uppstå vissa svårigheter att erhålla lån mot statliga kreditgarantier. Vi föreslår därför, att anslaget till företagarföreningarnas långivning höjes till 6 000 000 kr.

Det är inte möjligt att motsätta sig en sådan ökning med hänvisning till att kreditrestriktionerna måste fullföljas. Det belopp som det här kan bli fråga om är nämligen inte av den storleksordningen att det är motiverat att frågan om den samhällsekonomiska balansen kopplas in i sammanhanget. Har minskningen av kreditgivningen i högre grad drabbat småföretagen, så är naturligtvis den föreslagna höjningen för obetydlig för att ut-

jämna svårigheterna. Men en ökning av företagarföreningarnas möjligheter att ge lån skulle dock innebära ett välkommet försök att uppnå större rättvisa på detta område.

Översyn av det statliga kreditstödet

I proposition nr 210/1954 med förslag angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag hette det bl. a. att »sedan under viss tid erfarenheter inhämtats vid praktisk tillämpning av garantisystemet, kommer alltså tillfälle att ges till den omprövning av organisationen, som då eventuellt kan finnas påkallad».

De statliga kreditgarantierna har nu tillämpats tillräckligt länge för att nödiga erfarenheter skall ha inhämtats. Det har visat sig att dessa lånemöjligheter varit till stort gagn för de mindre företagen, men erfarenheten tyder också på att organisationen av långivningen kunde ges en annan och bättre utformning.

Det har tidigare från vårt håll framhållits, att beslutanderätten angående statliga kreditgarantier till småföretagen med fördel kunde decentraliseras genom att överlåtas på ett länsorgan, som bättre känner de lokala förhållandena. Därigenom skulle också onödigt dubbelarbete vid handläggningen av dessa ärenden undvikas. Ansökningar om kreditgarantier skall ju förberedas av företagarföreningarna eller av riksbankens avdelningskontor. Dessa organ tillstyrker de ansökningar, som de anser bör bifallas, utan att göra någon avvägning mellan godtagbara företag med hänsyn till att ramen för kreditgarantierna gör det nödvändigt att avslå även ansökningar, som ur andra synpunkter borde bifallas. En avvägning mellan tillstyrkta ansökningar måste alltså ske i departementet, där man på grund av bristande person- och lokalkännedom bör ha svårt att på sakligt hållbara grunder avgöra vilka företag i olika landsdelar, som skall ges företräde framför andra vid fördelningen av de begränsade kreditmöjligheterna. Om ett organ på länsstadiet finge inom länet fördela en viss kvot av de statliga kreditgarantierna, skulle de svåra avvägningsfrågorna avgöras av personer, som på grund av lokalkännedom hade bättre underlag för att bedöma de olika företagens möjligheter och behov.

I ett yttrande över förslaget till statlig kreditgarantigivning för småföretagen anförde Kooperativa förbundets styrelse bl. a. att »det finns skäl att ifrågasätta, huruvida någon större risk skulle vara förbunden med att väsentligen överlåta bedömningen av kreditvärdigheten och det slutliga avgörandet i de enskilda fallen till den lokala myndigheten, varigenom en, som det vill synas, väsentlig förenkling av behandlingen skulle kunna ernås». Vi delar helt denna uppfattning.

Företagarföreningarna skall ur sina egna låneanslag ge lån som understiger 40 000 kronor, medan företagare som behöver större belopp hänvisas

till att ansöka om kreditgarantier. Eftersom föreningarnas låneanslag är otillräckliga, ligger det i deras intresse att utnyttja kreditgarantierna i största möjliga utsträckning. Föreningarna kan således inte väntas ha intresse av att genom underhandlingar med kreditinstitut, som skall taga underliggande krediter, eller på annat sätt pressa ner anspråken på den statliga kreditgivningen när det gäller ansökningar om belopp, som ligger i närheten av gränsen för den egna kreditgivningen. Även denna olägenhet skulle avhjälpas om företagarföreningarna fick beslutanderätt när det gäller kreditgarantier.

En översyn av formerna för kreditstödet är även motiverad för att samordna de olika stödformer som tillkommit för att underlätta småföretagens kreditförsörjning. I det tidigare åberopade yttrandet av Kooperativa förbundet heter det bl. a. följande:

De skilda fonderna och låneanslagen ha tillkommit genom olika riksdagsbeslut, med skilda motiveringar och vid olika tidpunkter i fråga om den allmänna ekonomiska utvecklingen. Hantverkslånefonden, industrilånefonden och manufakturlånefonden handhavas sålunda av kungl. kommerskollegium gemensamt; fonden för *hantverks- och småindustrikredit* av riksbanken, medan *AB Industrikredit* är organiserat som aktiebolag och, vad företagarföreningarna beträffar, sker långivningen efter dess egen bedömning, utom då lånebeloppet — vad sällan händer — överstiger 40 000 kronor. Kraven på säkerhet om räntevillkoren variera också rätt betydligt från den ena kreditgivningsinstitutionen till den andra.

Kooperativa förbundets styrelse kommer till den slutsatsen att man borde »vid den fortsatta utredningen av frågan om statliga krediter till småindustrin, först och främst undersöka, vilka möjligheter, som finnas för att sammanlå och förenkla de skilda lånemöjligheter, som redan finnas».

I en motion till 1954 års riksdag påpekades från vårt håll, att villkoren för den statliga lånefonden för hantverks- och småindustrikredit synes vara mindre väl avvägda och mogna för översyn, i avsikt att de lånemöjligheter som fonden ger kan komma till ökad användning. Vi anser fortfarande en sådan översyn motiverad men föreslår att den måtte omfatta hela den statliga kreditgivningen till hantverket och småindustrin, varvid syftet bör vara att samordna de statliga åtgärderna samt ge dem en rationell organisation och en i möjligaste mån decentraliserad handläggning.

Lokalfrågorna

En stor del av hantverkets och småindustriens lokaler är som bekant förlagda till ur många synpunkter olämpliga källar- eller vindsutrymmen. Ur ekonomisk synpunkt är dessa lokaler ofta otillfredsställande, emedan de inte ger förutsättningar för en rationell drift. Men de är också i många fall mindre tillfredsställande ur hälsosynpunkt eller rent av hälsofarliga. Dessa brister ha ofta påtalats i yrkesinspektionens årsberättelser. Ur tidskriften

Arbetskyddet kan citeras följande beskrivning av förhållandena ur arbetskyddets synpunkt:

Lokalerna är vanligen belägna i hyreshusens källarvåningar under gårdar och i andra sekundära utrymmen, som ligger helt eller delvis under jord. En del är inrymda i skjul, vilka ger bristfälligt skydd mot väder och vind. Takhöjden är ibland så låg som 2,0—2,1 meter. Dagsljusbelysningen är sparsam, många gånger helt obefintlig. Dålig ventilation och bristfälliga uppvärmningsanordningar är andra utmärkande egenskaper för lokalerna i fråga. — — —

Anledningen till dessa förhållanden får främst sökas i svårigheten för en företagare att komma över en för ändamålet lämplig lokal. Gäller det att uppföra en egen byggnad reser sig många gånger oöverstigliga hinder i form av svårigheter att anskaffa lämpligt belägna tomter eller att få byggnadstillstånd. Mot dessa svårigheter och hinder står yrkesinspektionen maktlös.

Den påbörjade saneringen av bebyggelsen i våra äldre stadsdelar har gett frågan om hantverkets och småindustriens lokalbehov ökad aktualitet. Genom saneringen försvinner en del lokaler, som visserligen i många fall varit mindre lämpliga men som ändå gett innehavarna möjlighet att bedriva sin verksamhet. I remissyttranden över saneringsbetänkandet har också småföretagarnas organisationer påtalat att hantverkets och småindustriens lokalproblem förbisetts samt yrkat på en skyndsam utredning beträffande företagens lokalisering inom den nya bebyggelsen.

Från vårt håll föreslogs i en partimotion till 1954 års riksdag att den utredning om småföretagens lokalfrågor, som tillsattes i september 1948 men vars arbete enligt förordnande av Kungl. Maj:t förklarats vilande sedan 1951, måtte återupptaga sitt arbete. I bankoutskottets utlåtande till denna motion nr 30/1954, underströks att småföretagens lokalbestånd inte är tillfredsställande och att behovet av en upprustning av lokalerna sålunda är framträdande. Utskottet ansåg emellertid, att småföretagens lokalfrågor redan var föremål för uppmärksamhet, och hänvisade bl. a. till att frågan om statligt stöd i olika former åt företagsrationalisering var föremål för utredning av särskilda av statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallade sakkunniga. Utskottet torde därvid avsett kommittén för produktionsfrämjande åtgärder, som tillsattes den 19 december 1952. I en skrivelse till chefen för finansdepartementet, daterad två dagar senare än utskottsutlåtandet, avgav emellertid denna kommitté sitt slutbetänkande utan att ha prövat småindustriens lokalfrågor.

Det kan således inte göras gällande att småföretagens lokalfrågor redan är föremål för utredning. Frågan har dessutom sedan 1954 fått ökad aktualitet på grund av den påbörjade saneringen av äldre stadsdelar. En översyn av den mindre företagsamhetens lokalproblem är därför enligt vår mening ofrånkomlig, varför vi föreslår att den påbörjade utredningen får i uppdrag att fortsätta sitt arbete. Därvid bör även prövas lämpligheten av en statlig lånefond för s. k. hantverkshus.

Med hänvisning till vad ovan anförts får vi hemställa,
att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till ett väsentligt utökat statligt stöd för rationaliserings- och forskningsverksamheten inom hantverk och småindustri; samt
att med ändring av Kungl. Maj:ts förslag till *Fonden för lån till företagarföreningar* under tionde huvudtiteln för budgetåret 1956/57 anvisa ett med 3 000 000 kr. höjt belopp till 6 000 000 kronor.

Stockholm den 26 januari 1956

Bertil Ohlin

Filip Kristensson
i Osby

Wald. Svensson

Per A. Johnsson
i Kastanjegården

Manne Ståhl

O. Malmberg
Skövde

Henning Gustafsson
i Skellefteå

Sven Gustafson
i Göteborg